

Ο Σ υ λ λ α ί ο ς

(ένα σπάνιο «μυθιστόρημα» με πολύτιμες πληροφορίες)

Ο δημοτικός ιατρός Σμύρνης Νικόλαος Βακαλόπουλος είχε, πέραν των ιατρικών και επαγγελματικών του δεξιοτήτων, την ικανότητα να παρατηρεί με άκρα οξυδέρκεια και να καταγράφει επιμελώς τα τεκταινόμενα στην εποχή του και στις κοινωνικές ομάδες όπου έζησε. Ανήσυχος, πολυτάλαντος και δόκιμος γνώστης της καθαρεύουσας αποφάσισε να περιγράψει σε περισσότερες από 300 σελίδες τις φανταστικές περιπέτειες ενός Μικρασιάτη, γόνου της Σύλλης, (ελληνόφωνης κωμόπολης της περιοχής του Ικονίου που αριθμούσε περί τα τέλη του 19^{ου} αιώνα 3.500 Έλληνες), και να εκδώσει το συγγραφικό του πόνημα στη Σμύρνη του 1909.

Το βιβλίο του αυτό, το οποίον ο ίδιος το αποκαλεί: « *Ασιανή μυθιστορία λίαν διδακτική, σύγγραμμα γλωσσολογικών, κοινωνιολογικών και λίαν τερπνόν* », δεν διεκδικεί λογοτεχνικές δάφνες, ούτε θέλγει με τη φιλολογική του αξία το σημερινό αναγνώστη. Αυτός όμως, που θα έχει την τύχη να ανακαλύψει ένα αντίτυπο του δυσέυρετου αυτού βιβλίου, αποζημιώνεται με τον πλούτο των λαογραφικών, εθιμικών, χαρακτηριστικών, ηθολογικών, γλωσσολογικών, κοινωνιολογικών, μουσικών, ενδυματολογικών, ακόμα και...γαστρονομικών πληροφοριών που ο

ιατρός-συγγραφέας παραθέτει κατά την εκτύλιξη της δράσεως του πρωταγωνιστή της ιστορίας του. Έτσι αυτό το σπανιότατο σήμερα βιβλίο μπορεί να μη τον κατακτά με την πέννα ή το ύφος του συγγραφέα του, μπορεί να του προξενεί ακόμη και μειδιάματα με τον απλοϊκό και άκρατο διδακτισμό του, αποτελεί όμως μια πραγματικά απρόσμενη πηγή γνώσης για τον μελετητή του τρόπου ζωής, των ηθών και των εθίμων του μικρασιατικού κυρίως ελληνισμού.

Ο Βακαλόπουλος επιλέγει ως ήρωά της συγγραφής του ένα νεαρό Συλλαίο, επειδή, όπως ο ίδιος αναφέρει, έζησε κάποιο διάστημα στη Σύλλη και θαύμασε τον οδυσσεικό χαρακτήρα των κατοίκων της, που διέπρεπαν όχι μόνο ως έμποροι αλλά και ως τολμηροί ταξιδιώτες. Σημειώνεται ότι, όπως προκύπτει από το ίδιο το κείμενο της μυθιστορίας, ο συγγραφέας της είχε γνωρίσει και μελετήσει πολλές περιοχές του ελληνισμού (Κωνσταντινούπολη, Σμύρνη, Βιθυνία, Καππαδοκία, Αθήνα, Βόλο κ.α.). Προτίμησε όμως να τοποθετήσει σε πρωταγωνιστικό ρόλο έναν Έλληνα της Σύλλης, προφανώς επειδή οι κάτοικοι της μικρασιατικής αυτής κωμόπολης τον εντυπωσίασαν, διότι : *« διακρίνονται δια την ευφυϊαν και δραστηριότητά των »* και επειδή η πατρίδα τους υπήρξε *« το κέντρο της αντίστασης των Ελλήνων κατά των Σελτζούκων »*.

Ο Βακαλόπουλος, ευφυής παρατηρητής της καθημερινής ζωής των Συλλαίων, και κυρίως της γλώσσας που μιλούσαν, προκειμένου να περιγράψει τον χαρακτήρα τους μας πληροφορεί μεταξύ πολλών άλλων και τα εξής :

« Ο Συλλαίος είναι λίαν ευαίσθητος και οξυδερκής, λίαν περιποιητικός και φιλόξενος. Τιμά τον ανώτερόν του και φροντίζει να τον μιμηθεί... Υφίσταται πάσαν κακουχίαν, όταν σχηματίσει την

πεποίθησιν ότι θέλει αναδειχθεί ημέραν τινά ... Ούτος είναι σφόδρα πείσμων, ουχί δε μοχθηρός και μνησίκακος. ...Οι Συλλαίοι δεν κακοποιούσιν αλλήλους, αλλ' είναι ικανοί να διαιρεθώσιν εις είκοσι φατρίας και να συστήσωσι άλλα τόσα σχολεία.... και θυμωθέντες να ανεγείρωσιν εκκλησίας εις όλας τας συνοικίας αυτών ίνα εκκλησιάζωνται χωριστά ... ».

Ο συγγραφέας, αφού περιγράφει τα γαμήλια έθιμά των Συλλαίων, τα συμπόσια τους, τις επαγγελματικές και λοιπές ασχολίες τους και προπαντός το ιδιόλεκτο ελληνικό γλωσσικό ιδίωμά τους, (του οποίου παραθέτει και πολλά κείμενα ιδιαίτερος πολύτιμα για τους σημερινούς διαλεκτολόγους), παρακολουθεί τον Αλέξανδρο, τον ήρωά του, σε όλες τις επικές μετακινήσεις του και σε όλες τις περιπέτειές του.

Περιγράφοντας τη γνωστή πολυτελή επίσημη τοπική νυφιάτικη ενδυμασία της Σύλλης σημειώνει : *« Αι Συλλαίαι φέρουσι αρχαίαν χρυσοϋφή Ελληνικήν ενδυμασίαν, ήτοι αναζυρίδα ή και έγκυκλον ιμάτιον (φουστάνι) μετά βραχείας εσθήτος επίσης χρυσοϋφούς και επί κεφαλής περιδένουσι ραφιδευτήν πολυπόικilon εις μέγεθος ρινομάκτρον καλύπτραν, Ιμπρού καλουμένην, μόνην ή μετά φεσίου εν είδει διαδήματος. Ορμαθοί φλωρίων περί την δέρην και χρυσοκεντημένα ενδύματα κατακοσμούσιν τας πλείστας αυτών εν ταις εορταίς και τοις γάμοις .. κ.λ.π.». (σελ. 10-11).*

Ιδιαίτερη σημασία δίνει στην περιγραφή των γευμάτων και των εδεσμάτων των κατοίκων της Σύλλης και γενικώς της Ανατολής : *« Είναι μεν ευχάριστον να παρακάθηνται επί του εδάφους ολόγυρα πέριξ μεγάλου χαλκίνου δίσκου, άνδρες, γυναίκες, νύμφαι, νεάνιδες, παιδιά, γέροντες, γραίαι, και όλοι ομού. Λίαν απεχθές όμως και δυσάρεστον όταν ούτοι εμβάπτωσι τα κοχλιάρια των εις έν και το αυτό δοχείον. Διά του τρόπου αυτού διάφορα*

νοσήματα είναι δυνατόν να μεταδοθώσιν εις όλους ... (εδώ ο συγγραφέας ομιλεί ως ιατρός), και συνεχίζει : « Περιμένουσι όλοι με τα κοχλιάρια ανά χείρας έως ού να ίδωσι το είδος του φαγητού, όπερ μέλλει να παρουσιασθεί εκ νέου έμπροσθεν αυτών πάλιν. Και αν μεν τούτο είναι το εκ θρυπτού σίτου μπουλγούρ πιλάφ χάιρουσι και αγάλλονται επί τω καταβροχθισμώ αυτού και πέπτουσιν αυτό πριν ή εν τω στομάχω εισέλθει, Εάν δε σακτοί (ντολμάδες) ή και ωνθυλευμέναι όρνιθες ή μελίτταιναι (μελιτζάνας παραγεμισταί μετά καρυκειών) ή και πλακούς ή και ρομβωτόν γλύκισμα (μπακλαβάς) ή και χαλβάς (ενθρυμματίς) μετά γλυκέος εψηήματος (πετιμέζι) ή και ωά ή και τουρσαίς (αλμευτά τε και οξωτά) και άλλα διάφορα φαγητά, αντί περόνης τα δάκτυλα μεταχειρίζονται προς λήψιν αυτών... » (σελ. 64-65). Η απόδοση των εδεσμάτων αυτών στην καθαρεύουσα είναι μία λίαν ενδιαφέρουσα έκπληξη για τον σημερινό αναγνώστη.

Συχνά καταγράφει με ακρίβεια Τσελεμεντέ τις συνταγές παρασκευής αυτών των εδεσμάτων, όπως π.χ. του Μαντί (είδος ραβιολιών) : « Ανοίγουσι φύλλα από ζύμην και κόπτουσι εις τετράγωνα ανά πέντε εκατοστόμετρα και εγκλείουσιν εν αυτοίς περίκομμα (κιγμάν) μετά κρομμύου και μακεδονησίου (δηλ. μαϊντανού).. Κατατάσσουσι εντός πλατείας χύτρας και τα βράζουσι δι' ολίγου ύδατος. Τα κενώνουσι εντός δίσκου, τα καλύπτουσι δι' οξυγάλακτος και επιπάσσουσι ολίγον πέπερι και ζινόχορτον (σουμάκ). Βράζουσι βούτυρον και επιχέουσι. Τούτο εστί το Μαντί, ευστομώτατον, πειρατέον ». Περιγράφει διεξοδικότατα τον πολύπλοκο τρόπο παρασκευής του παστουρμά (τον οποίον αποκαλεί ελληνιστί πιεστόν), του γνωστού ανατολίτικου σουτζουκιού (ισίκιον) και του μπουμπάρ ντολμασί (σακτά έντερα). Θα χρειάζόμεθα πολύ χώρο για να τα μεταφέρουμε εδώ όλα

αυτά, όπως π.χ. τον τρόπο παρασκευής της Βασιλόπιτας, την οποία τότε δεν αγόραζαν οι νοικοκυρές από τα ζαχαροπλαστεία, όπως συμβαίνει σήμερα.

Τελειώνοντας παρατηρούμε ότι αυτή η *ασιανή μυθιστορία* του πολυδιάστατου ιατρού της Σμύρνης Νικολάου Βακαλόπουλου είναι άμεσα επηρεασμένη από τον τρόπο συγγραφής των τότε κυριαρχούντων στη βιβλιαγορά λαϊκών μυθιστορημάτων. Έχει όμως ιδιαίτερη σημασία το πόνημά του αυτό, διότι περιέχει σπάνιες πληροφορίες για την ιστορία, την ανθρωπογεωγραφία, τη λαογραφία ακόμα και τη μουσική παράδοση της Σύλλης και όλης σχεδόν της Μικράς Ασίας.

Όλα αυτά κατατάσσουν την « *ασιανή μυθιστορία* » του Βακαλόπουλου στην κατηγορία της λεγόμενης « λαϊκής ηθογραφίας » (*roman des moeurs populaire*), εμπλουτισμένης όμως με έναν ανεξάντλητο θησαυρό παντοειδών πληροφοριών για τον μικρασιατικό ελληνισμό του 19^{ου} αιώνα.

Τάκης Σαλκιτζόγλου

(από την εφημερίδα
Μικρασιατική Ηχώ
τεύχος Αυγ. 2013)